

Проф. Володимир Шаян

НАЙВИЩЕ СВІТЛО

Студія про Сварога і Хорса

О Р Д Е Н

ЛОНДОН

1969

ТОРОНТО

ПРОФ. ВОЛОДИМИР ШАЯН
НАЙВИЩЕ СВІТЛО

PROF. WOLHODYMYR SHAYAN

THE HIGHEST LIGHT

A study about Svaroh and Khors

T H E O R D E R

LONDON

1969

TORONTO

Проф. Володимир Шаян

НАЙВИЩЕ СВІТЛО

Студія про Сварога і Хорса

О Р Д Е Н

ЛОНДОН

1969

ТОРОНТО

**Printed in Canada by Harmony Printing Ltd.
3194 Dundas St. W., Toronto 9, Ont. — 766-3163**

Найвище Небо

Коли в дивносвіжому здивуванні, захопленні і надхненні, у горінні щастя й піднесення, Людина підняла голову обличчям до небесних висот, розпружила руки, немов би хотіла обняти світ увесь, — вона зустріла тоді своїм зором Найвище Небо.

Душу цієї людини залила могутнім струменем блаженність і відчуття своєї духової сутності й сили. Вона народилась тоді як Духова Істота, саме як Людина, — як Ману, — як Муж, як істота, що думає й відчуває.

Джерело своєї Благодати відчула вона вгорі, в Найвищому Небі. Це звідтам спливає премогутнім струменем Сила і Світло.

Істоту Світу зрозуміла вона як Світло. І одним словом, — одним і тим самим словом обняла вона і Світ і Світло.

Бо справді наймудріші учені астрономи і фізики мусять потвердити сьогодні цю престаровинну мудрість наших предків, що Світ це Світло.

Ці учені, відділивши свою фізику від психології нашого світосприймання, ще не розуміють, що й світло як з'явище у світі наших вражень є витвором

нашого Ока, нашого Змислу Сприймання, нашого Духового Хисту інтерпретувати незнану і незбагненну Сутність Світла, як Дійсність Неохопної Сили, саме як Світло, що його творять і бачать наші очі.

Можливо і наш читач або критик ще не розрізняє Світу як Суть у Собі і Світла як враження нашого Ока, але він зрозуміє або відчує мудрість наших прапредків, які відчували й зрозуміли Світ як Світло. Доказом на це є всі слов'янські мови, але — як це побачимо далі — не тільки слов'янські.

Джерелом цього Світла уважали наші прапредки слушно Найвище Небо. Не одну Зорю, хоч вона найяскравіше світить світлом Юпітера, не одне навіть Сонце, Божественне Світило Дня, як покажемо далі, — але всі зорі найвищі разом і ще вище над ними Найвище Небо, саме Найвище, саме Джерело і Праджерело Світла, а отже — і нашого Світу. Полюбила тоді людина Найвище Світло, як Батька, як Діда, як Істоту, яку різними назвами називатиме далі. Сама себе вона назве внуком чи сином Світла. Так постала Світлоносна Ідеологія і Віра наших прапредків.

Світло — це для неї також Добро, Щастя, Життя, Надхнення, усе найкраще, що зазнає і знає.

Наші Прадіди були Синами Світла і ми є Синами Світла. Не спинююся тут над питанням, чи всі людські роди і всі старовинні мітології висловлювали ту саму думку чи Правду.

Отже цим Найвищим Джерелом Світла і Світу уважали вони зовсім слушно Найвище Світло — Небо. Ніколи теж не прийшла їм до їх серця і розуму нерозумна думка, що це Праджерело Світу і Світла може бути якоюсь неживою і недуховою істотою.

Джерело Світла і Світу мусить бути таке як вони самі: Відчувальне, Миследумне, Живе. Увесь цей Всесвіт, що його сьогодні називаємо “природою”, був

для неї живий і продуховлений. Очевидно, вона сама, — ця Людина, — була тільки частиною того Всесвіту — Космосу, — як також вона була тієї самої природи.

До якого безмежного божевілля і дегенерації могли докотитися матеріялістичні “учені”, що буцімто ми, витвір природи, її дитя, мали б бути синами чогось “мертвого”, “бездушного”, “кам’яного” мов “камінь матерії”, так немов би і сам “камінь” не був частиною отого Світло-Світу, Найвищої Істоти, Праджерела Сили, Потуги, З’явищ, Сил, Істот, Рік, Лісів, Гір, Живого Світу Тварин, Ростин, Птахів і Людей, які віднайшли в собі і оце в захопленні, чи молитві усвідомлюють собі своє синівство від Найвищого Неба.

Світ цієї людини був пребагатий, преживий, пребагатогранний, пребагатоістотний і пребагатопров’ялений.

Тепер тільки поети оживлюють часом “мертву природу”. Це зветься метафора або антропоморфізація. Наші прадіди жили ввесь час у світі поезії. Кожний погляд на Дуба, на Ріку, на Гору, на Зорю, на Вітер був живою і дійсною поетичною метафорою. Щобільше, це була метафора поширена, — він у самому собі відкривав потуги природи. Погорджений нами бик, чи бугай, був для нього взором і втіленням життєвої снаги, потуги життєтворчої сили, а головне — мужеської сили плідності, потуги родження, яку тепер у нашому перверсійному світогляді вважаємо чимось нижчим, брудним, негідним уваги чи думки.

Нашу т. зв. “духовість” — цебто наш обмежений світогляд розуміємо як щось відірване і різне від Космосу і нашого світу т. зв. “мертвої природи”. Нічого дивного, що після такого штучного відірвання у

“дуалістичному” світогляді, ми врешті заперечимо Істоту Космосу і будемо вважати його за “мертву матерію” як у філософії матеріалізму.

Прокляття нашого століття — “матеріалізм” — є кінцевим продуктом, запереченням через зведення до абсурду, дуалістичний світогляд горе-теологів.

Наші прапредки розуміли Всесвіт як єдність живу і творчу. Таке їх розуміння зветься згідливим визначенням “анімізму” — найнижчим етапом думки й думання. А ми, “мудрі люди” — “зорі лічимо і гречку сіємо”.

Лічив зорі і сіяв гречку і наш прапредок, але шукав він у зорях і у світлі своєї природи і своєї долі і своєї духовости. Сіяв гречку чи пшеницю як священний акт, зерно було в нього посвячене, земля посвячена гимнами, — сіяв як творець, що творить природу, сіяв як сіється зерно у лоно, щоб ріс і виростав і множився світ, життя, буття.

Наш прапредок не був невільником витворених понять чи ще гірше, догматів, — витворені поняття не були ще закостенілі в догму, якої він став рабом. З'явище Космосу і Бог — не мішаймо цієї назви із нашим антропоморфним розумінням цієї істоти, — не мали однієї тільки назви із різними “прикметниками” чи атрибутами, а, навпаки, у різних назвах чи атрибутах шукав він визначення і пізнання Того, що “Його поети називають різними іменами”. Він був Творцем Слова як сам Бог. Шукав і творив слово для свого пізнання, досліду та образу Світлосвіту. Беріг цей досвід у слові і в назвах, у слові таємному і священному, бож це слово має світотворчу силу, дає владу над світом, так як пізнання сьогодні відкриває незнані нам потуги атому.

Чому ж ми гніваємося на наших прапредків, які шукали світотворчої потуги у Сонці, у Зорях та у

Найвищий Істоті цієї Творчої Потуги, — у Найвищому Небі?

Своє пізнання, свою віру, свої священні обряди і жертви, високу свідомість своєї єдності з Усесвітом і Богом уважали наші прапредки знанням таємним, найвищим скарбом свого роду, племені, народу. Цей їхній органічний зв'язок із Потугою всесвіту (т. зв. “Природою”) здійснювався саме в жертві і в обряді.

Наш Прапредок береже їх як найвищий скарб і відмежовує від нього тих, що є ворогами його племені й народу, чи “п'ятьох народів” — споріднених кров'ю та історією.

Єднає ці народи перш за все спільнота віри і світовідчуження. Спільнота долі й життя. Спільнота досвіду і досягнень його знання. Спільнота виплеканої форми роду, який є виразом краси і життєвої сили. Спільнота крові, в якій він живе і в якій є таємниця його вічного життя. Найбільшим його багатством є його сини. Найбільшим багатством народу є його мужі-герої.

Коли він із подивом дивиться на силу бугая, тоді усвідомлює собі цю життєву потугу в собі самому. У виді образу чи прояву життя пізнає він живу правду. Це для нього “форма абстрактного пізнання”.

Орел — це для нього сама сміливість і швидкість. Досяжність волі у просторах. Владарність над світом. Високий лет думки й духа. Це далекий зір у світ поза всякими горами, — це вільне ширяння в просторах одного з небес. Небеса вітру і повітря.

Найвище Небо є ще вище. Воно найвище. Там є все неувяне, там незбагненна таємниця буття. Там Найвища, Всеохоплива Істота. Батько Богів і Світів. Бог Найвищий.

Він назве його іменем. Це ім'я мусить обіймати світло і світ, Істоту Істот, і Джерело і Праджерело

Світла як Світу. Це мусить бути Батько і тих Богів, що ближче до нього, що він їх краще знає та уявляє.

Цей “БОГ” — щоб ужити для нас звичного, але незрозумілого слова, — для нашого Предка був найбільше “абстрактним”, рівночасно найслабше антрополофізований, — найбільше вільний від наших людиноподібливих уявлень, обмежень і вузьких понять, що в них сьогодні ув’язнене низьке і вузьке розуміння Найвищого Божества, — оце наше щоденно-ужиткове.

Увесь цей світ його пізнань і надхнення, усі ці уявлення і думи найвищі назве він одним словом.

Це слово звучить — “СВАРОГ”.

Ми спробуємо відтворити його зміст науковою методою лінгвістичних і філологічних дослідів наскільки дозволяють на це писані джерела. Під певним оглядом ця метода нова, і я характеризував її у своїх попередніх працях подібного типу.

Виявиться, що при терпеливості і глибокому вникненні ці існуючі джерела відкривають нам свою найглибшу таємницю, — розуміння “Сварога” — “Бога” Найвищого. Слово “Бог” довелося взяти тут у лапки, бо саме виявиться, що воно є похідним означенням одного із Богів, якого ім’я сталося далі загальним. Найвищим поняттям було саме слово, чи радше слово-істота “СВАРОГ” і ніякого ближчого визначення, як, наприклад, “Бог Сварог”, воно не потребувало. Ми ужили цього слова тільки для розуміння сучасного читача. Але разом із тим таке ужиття цього слова нав’язує його розуміння як політеїстичне, хоч нічого подібного не було в його значенні.

А в тім питання політеїзму, генотеїзму, чи монотеїзму увиходить уже в саме мерітум наших досліджень і буде в моїх дослідях вияснене.

Розуміння Найвищого Божества як Найвищого Неба так глибоко в нашій крові, що навіть сьогодні при найабстрактніших метафізичних визначеннях поняття Бога, ми все, думаючи про Нього, мимоволі підносимо голову вгору і хочемо розгорнути рамена, чи піднести їх до високого привіту вгору.

“Угору” — це значить до “Найвищого Неба”. Так глибоко розуміння Найвищої Істоти як Найвищого Неба є в нашій крові.

Усі інші Богове — якщо вжити це слово як загальне ім'я — сходять немов на землю із Найвищого Неба. Історія деяких релігій — це історія цього походу вниз. Божество приходить із небес щораз ближче до нас і разом із тим наближенням воно стається сильніше людиноуподібнене, цебто антропоморфізоване. Побачимо далі Божество суспільнонародного ладу, Божество Історії Народу чи Раси, — величні чи грізні, жорстокі чи винищувальні, або добрі і ласкаві, як от Мати Лада.

Аж нарешті побачимо Богів у людській істоті, цілу їх плеяду із могутнім, улюбленим, добродійним і добротворчим їх Володарем у постаті Громовержця.

А наприкінці, абож на вершинах цього походу Богів до людського світу відкриють пророки й філософи їхню сутність у нашій власній душі. Це буде промінчик абож Безмежна Істота нашого Прабатька, —

Найвище Небо, що в первісному звучанні, так далеко як можемо сягнути до праджерел нашої мови, звалося Свар і Сварог.

Так визначивши широкий обсяг наших дослідів, можемо приступити до самої праці. Однак, мені здається, що доцільно вже у самому вступі відмітити ще одну маркантну і часто недоглянену ученими дослідниками різницю поміж світообразом нашим і наших

прапредків. Це питання про розуміння відношення Сонця до Світла.

Джерелом світла на нашій планеті, Землі, є сонце. Довідаються це наші діти від батьків чи в школі на перших лекціях географії. Поняття сонця і світла нероздільні для нас як джерело і вода. Проте у глибокій давнині сонце не вважалося єдиним джерелом світла. Зокрема в зонах від сорокового степеня на північ сонце ніколи на світлій синяві небес, не досягає небесного зеніту над нашими головами. Воно мандрує. Відбуває свою дорогу, раз вище, раз нижче, займаючи місце на небі, і сходить та заходить воно не в одному місці небосхилу. Якби з місця спостереження рухів сонця відзначувати паликами чи стовпами лінію його появи на обрії, ми побачили б, — як і наш Прапредок — що воно повторює свій шлях рік-річно. Саме тоді постане поняття “року”.

Алеж усе появу сонця на небосхилі випереджує поява світлого ясного неба над нами і за нами. Далі меркнуть зорі, що появу сонця вістували. В деяких порах року з'являється на обрії червоний вогненний стовпчик, що теж був предметом культу і гимнів. І коли вже ясний день, коли вже розвіялось прекрасне Видиво Богині Ранку — Утрені (Аустра, Ушас) — тоді, — і що лиш тоді, — появляється і сонце на видноколі. Але день і світло вже є з нами від одної чи двох годин. Отже, світло не зв'язувалося з появою сонця. Модерне розуміння кулистости землі і її оборотів дозволяє нам зрозуміти розсіяння й заламання (променів) в атмосфері і, отже, появу дня і світла перед появою самого соняшного кола на небосхилі.

Чим далі до полудня земної кулі, тим вище здіймається сонце, а на рівнику світить прямо над нашими головами, досягаючи щоденно зеніту на небі.

Там також короткі світанки і сутінки сходу й заходу сонця.

Світогляд чи світо-образ, про який буде мова, не творився однак на рівнику. Побачимо навіть далі як із походом народів на південь змінювалося і розуміння світла і сонця, — а разом із тим місце Божества Сонця у Божественній гієрархії.

Однак це вже відомий факт в історії мітології — поява Світла на Небі не була пов'язана причинним зв'язком, а зокрема не могло так бути у зонах між 40-60 степенями північної географічної ширини, бо тут “ясно” і є “день” і “світло”. Ясне Небо своїм лагідним синім світлом випереджує появу обличчя чи ока Бога Сонця у видимому просторі. За джерелом світла гляділа, отже, людина на Найвище Небо, що сяє над нами своїм благодійним синім світлом. Усі Боги сходили із його висот. В історії мітології індоєвропейських народів можу виразно і яскраво показати і доказати оцей процес сходження вділ наших Богів із висот Космосу, абож для ока наших прапредків, із Найвищого Неба.

ПРО СЛОВО “СВАР”

Слово “СВАР” є священним звуком і словом. Одним із трьох найсвятіших. Оце найважливіше і перше ствердження із цілої санскритської філології.

Це слово священне і таємне. Найвищі — уже безсловні і безпоняттеві — тайнства мудрости у трьох словах чи звуках замкнені, — у трьох найвищих слово-символах.

Із них “Свар” виголошується після інтонаційного і містичного звука “ОМ” — перед кожною ранньою молитвою, кожного брагмана. Це слово пробуджує в

його свідомості цілий комплекс значень і слів, і символів, і образів, і пізнань, що в ньому містяться. Воно ж таке міцне, таке велике, таке високе і потужне. Боюся навіть, чи пишучи про нього “світську” або т. зв. “наукову працю”, чи я не чиню святотатства.

Однак, мабуть час дозволяє на цю сміливість. Хай воно заговорить до нас хоч частиною свого змісту. Хоч тією частиною, що не є предметом Знання Таємного.

Отже, до “чистої” філології. До науки.

Слово “Свар” означає за текстами і за їх дійсним у словниках потвердженням, цебто за його “науковим” значенням наступне:

1. Ясний простір угорі, отже НЕБО.
2. Небо як перебування Блаженних Духів і Богів.
3. Отже, Найвище Небо, — (не світлий простір нижчих шарів повітря, хмар, вітрів і громів, як теж вогню і вогнів, не простір Дня — Днів — під ним). Небо як копула Дня, ясного простору Дня. СВАР — це Найвище Небо.

4. Отже, Найвище Небо Асурів, цебто Найвище Небо Божеських, Безтілесних Духів. Асурую зветься теж сам ВАРУНА. Тут пригадаємо, що це слово — Асура — звучить в Авесті Агура і його стрічаємо в назві Найвищого Божества — Найвищого і Єдиного — АГУРА-МАЗДИ. (Тут не можемо входити в дальшу аналізу і історію слова АСУРА і АГУРА, яке в процесі творення та історії релігій набрало там ще інших значень. Тут воно ужите в одному із найстарших своїх значень. Відноситься — це підкреслюю — до Варуни, одного із найстарших Божеств у Ригведі, — Божества Найвищої Духової Поваги).

5. Слово СВАР як Найвище Небо набрало також — зокрема в астрології (а це наука наук у старовині) — технічного значення, як от: Небесний Про-

стір, сегмент Неба поміж зодіаковим поясом, в якому кружляє Сонце і Плянети, і поміж Полярною Зорею. Отже, це — Найвище Небо в дослівному і технічному значенні цього слова. Для яснішого образу цього значення подаю діаграму для зони близько 45-ого степеня північної географічної ширини.

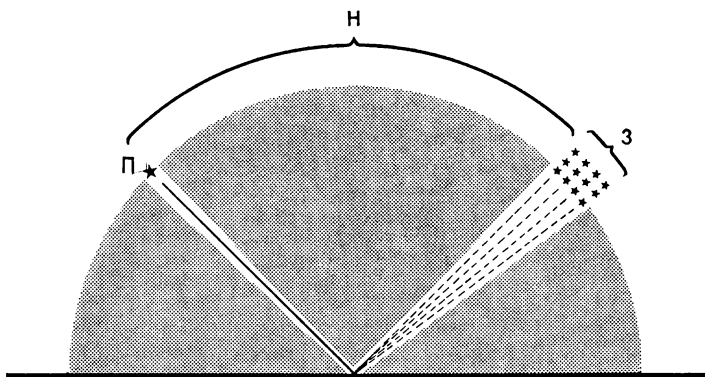

Схема круговиду:

П — Полярна Зоря.

З — Пояс Зодіаку, в якому рухаються сонце й планети.

Н — Простір Неба між Полярною Зорею і Зодіаком, цебто місцем доріг Сонця на Небі, отже — технічно — Найвище Небо для ока людського, як теж для спостережень астролога.

Це дуже важливе значення для нашого досліду. Мусимо над ним зупинитися.

Сонце, як відомо, не досягає zenіту в наших поміркованих зонах на північній півкулі. Його висота на небі зумовлена степенем географічної ширини та порою року, цебто нахиленням земної осі до екліптики.

Отже, Сонце не є Найвищим Небом. Воно рухатися, змінює своє місце на небі — як інших сім планет, що їх відкриють потім.

Алеж навіть для голого ока віщуна, що мав обов'язок творити річний календар, було ясным, що сонце не займає найвищого місця на небесах. Тому Сонце чи Бог Сонця буде — як це вивчимо далі — Сином Сварога, цебто Сварожичем. Сином не у людиноподібному уявленні про Божество, за зразком якоїсь людської родини, але сином у розумінні еманациї, цебто вилонювання Світла Сонця із його ще вищого Світлотворчого Начала. Сонце виринає із Світу Світла, із Небес Сварога, із Небес — дослівно в числі багатьох.

Найрідніша дитина Вічного Світла, наш найрідніший Батько, якого ми є внуками.

Найвище Небо — це Космічний Простір, який рисується над нами між зоною сонця і полярною зорею.

Алеж відмітьмо рішуче, що така обсервація Небес можлива тільки в наших зонах, приблизно між 40° до 60°. На рівнику сонце досягає зеніту. Воно там не було б Сином Найвищого Неба — Сварожичем.

Але продовжуймо наш розгляд значень: слова “СВАР”.

6. У значенні Найвищого Неба — це третій Світ, — світ потойбічний у значенні метафізики і теології. Отже, це небеса в релігійному значенні слова як місце перебування душ і духів і, звичайно, самих Богів. Це, отже, Небеса Сварога, але й ВІН САМ рівночасно.

7. Слово “СВАР” є рівночасно дієсловом, що значить: “світити, блискіти, бути ясным, яснити”. Звідси теж той сам дієслівний корінь уживається в іменниковому значенні, як от:

8. Світло, отже, аж тут і Сонце як Світло. За це

Світло-Сонце боряться Бонове для людей, щоб могли вони існувати.

9. Отже, також: Вільне, Радісне Існування.

Отже, тут кінчимо із словниками. Отже, СВІТ як СВІТЛО, як РАДІСТЬ і СВЯЩЕННІСТЬ ІСНУВАННЯ так ,як це розуміли наші предки і так, як розумітиме СВІТЛО-СВІТ українська національна філософія і віра, а за нею ціле майбутнє людство.

Світло і Радість як дійсність Світо-Світла. Це праосновне поняття дає нам теж ключ до розуміння душі наших прапредків і прапредків наших братньо-кровних народів, що ставлять себе на боці Світла як сини Світла.

Основну, вічну й метафізичну основу всесвіту вбачали й відчували вони у світлому, радісному, вільному існуванні Світу як Світла.

Тут треба б почати писати цілі томи української онтології. Бо саме онтологія народів розкриває нам таємницю їхньої душі. Слово ж є світотворчою силою. Однак, це питання виходить поза рамці цієї праці. Віровизнавчу сторінку цієї онтології я висловив у своїй віровизнавчій праці п. з. “Про Перуна Знання Таємне”. Тут доводиться вернути ще до граматичних зауважень.

Отже, це слово як іменник у санскриті виявляє ще слабші (в граматичному значенні, форми “СУР” — із довгим “уу”. Для нашої праці це важливий лінгвістичний факт. Він вказує на старовинність цього слова. Воно в деяких відмінках немов закріплене у своєму ще старшому, архаїчному звучанні і не приймає нормальних для пізнішого історичного санскриту, закінчень, і хоч звучить у Ведах як СВАР, але й виявляє виразно свою давнішу, слабшу форму “сур” із довгим “уу”.

Стільки розкажує нам словник Бетхлінга у його

повному семитомовому виданні, до якого відсилаю всіх моїх наукових критиків.

Коли ж від словників перейти до літератури й до текстів, тоді відкривається перед нами цілий світ, блискучий світ поезії, мітології у пов'язанні із тим словом із цілим багатством його значеневого обсягу. Маю тут на увазі перш за все “Гимни Ригведи”.

До розгляду цього слова в текстах маю намір перейти далі.

Доводиться однак у лінгвістично-порівняльній частині перейти до розгляду форми “Свар” і “СУР”.

ІСТОРІЯ СЛОВА “СОНЦЕ”

Індо-європейське порівняльне мовознавство є наукою відносно молодого. Свій розквіт у 19-ому столітті завдячує вона головню пізнанню санскриту, як теж пізніше мови Авести, хоч уже перед тим відмічували мовознавці споріднення деяких європейських мов. Подібність чи споріднення слів дається устійнити не на прикладі поодинокого слова, але на основі ствердження певних фонетичних, цебто мовнозвукових з'явищ у групах слів. Деякі із так стверджених мовних правил мають ширше, деякі вужче застосування. Перші здогади учених виявлялися дуже часто недійсними при дальших дослідах, що підважувало авторитет молоді науки. Вольтер, як відомо, глузував собі із такого мовознавства, кажучи, що порівняльне мовознавство — це така наука, в якій голосні нічого не важать, а приголосні дуже мало. Виявилось, що те, що справді важить у цій молодій науці — це не зовнішні подібності чи збіжності звуків, але, сказати б, закономірність фонетичних з'явищ, стверджена відносно цілих груп слів або ж фонетичних груп у словах. Далі, деякі вчені були схильні перецінювати значення цієї, умовно

кажучи, “закономірності”, бо тут усе є місце і на вийнятки і на індивідуальні майже одноразові з’явища, як теж слід брати до уваги довгі періоди історії мови, у яких впливи схрещувались чи відбувалися в різну добу на різних стадіях розвитку мов, які взаємно одна на одну впливали. А проте, також у цих випадках не маємо до діла із випадковістю, але й ці рідкісні з’явища теж мусять знайти своє обґрунтування в законах фонетики.

Тому то порівняльне мовознавство не толерує аматорщини і всяких хвилевих здогадів. Тільки після довголітніх і солідних студій, як теж поглибленого знання граматики декількох мов на історичній базі, можуть кваліфікувати adeptів цього складного знання, що зветься порівняльною індо-європейською лінгвістикою.

Ствердження споріднення між словами, хоч відносилося до історії, ще не було історією мови. На це мовознавці навіть не спокушались. Вони просто стверджували тільки саме споріднення на основі відомих їм фонетичних з’явищ. Вони не визначали якоїсь старшої чи молодшої мови, котра з якої виникла, у яку добу дві чи група мов одна на одну взаємно впливали тощо. Однак, у процесі дослідів насувалися самі собою деякі теорії чи тільки здогади. Так постало питання прамови у відношенні до цілих мовних родин, наприклад, питання протослов’янської мови, а далі взагалі питання прото-індо-європейської мови чи прото-індо-європейських споріднених діалектів.

Були спроби виділити обсяг слів спільний для якоїсь групи мов, або ж прамов і на цій основі пробувати означити територію, на якій вони розвинулися. Назви рік, місцевостей, дерев, звірят, предметів культури спільні для групи старовинних мов у їх найстарших виглядах (і тільки в найстарших виглядах)

могли б, можливо, дозволити на творення гіпотез чи теорій. Тут відразу вибухли льокальні амбіції вузькоглядних учених (на жаль, на жаль — є такі учені!), яким хотілося, щоб саме їхня країна чи мова виявилася чи то найстаршою, чи то колискою всіх інших мов.

Однак, порівняльне мовознавство пережило теж свої тріумфи. Вивчаючи старовинні грецькі діалекти, мовознавці визначили низку здогадних форм, як і можливо, старші і спільні для грецьких діалектів. Ці здогадні форми були potwierdжені при розшифруванні й відчитанні найстарших грецьких написів на Криті, так названий скрипт “лінеарний Б”, який виявився старогрецьким. Отже, питання датування деяких з’явищ дістає свою основу. Грецька прामова, цебто мова спільна усім грецьким племенам і діалектам, мусіла отже, постати на багато раніше від третього тисячоліття. До того часу ця протогрецька мова мусіла перш за все відокремитися від мовного материка чи то індо-європейської прамови, чи радше, — що більше правдоподібне — від якоїсь дальшої уже виспеціалізованої у розвитку мовної галузі чи, вірніше, мовної родини.

Але питання реконструкції можливої історії цих мов, ще перед і надовго до їх писаних пам’яток, світає уже в науці і в тому напрямі спрямовані досліді автора цієї праці. У цій методі автора виявляється потрібним брати до уваги не тільки самі фонетичні закони чи радше ствердження лінгвістики, але також увійти у філологічну аналізу саме їх змісту.

Ці вступні зауваги може зайві для мовознавців, алеж доцільні, поскільки основна тема праці — це дослідження старовинної віри. Не всі заінтересовані цим предметом познайомлені рівночасно із порівняльною лінгвістикою.

Виявиться може, що якраз досліди над найстаршими ідеями віровизнань старовинної доби можуть унести і кинути деяке світло на саму історію мови чи теж питання прамови для індо-європейських мов. Виявиться, що саме в ділянці віри й релігії можемо говорити про спільноту принаймні деяких народів, які говорять мовами із індо-європейської родини. При чому ці спільні елементи є безсумнівно традиційними, тобто саме тут зберігається багато цінного матеріялу, ще ціннішого навіть від топономастики. Бож якось ці народи називали чи то Найвищу Істоту, чи то своїх Богів. Якщо припускати, що існувала спільна прото-індо-європейська прамова, тоді існувала теж спільна прото-індо-європейська прарелігія або правіра. Вона, очевидно, підлягала швидким змінам після відділення від материка, залежно від завдань і витвореного далі характеру народів, алеж і тоді можна виділити аналізою їх спільну спадщину. Натурально, історія знає, що були нерідко випадки чи то переємства, чи накинення індо-європейської мови іншим народам, які до того нею не говорили, а, отже, мали іншу не-індо-європейську мову чи віру, але й ці випадки не відхиляють потреби і доцільности дослідження цієї теми, а хто зна, може якраз різниці в основних настановах віри й релігії пояснять нам ролю даних народів ув історії.

До таких первісних понять спільноти, абож здогадної покищо спільноти культу буде належати й слово “СОНЦЕ” як Божество чи Божественне з’явище настільки домінантне в житті людини, а в житті осілих землеуправних народів зокрема, що вже від часів “прамови” мусіло знайти вираз так у мові, як і в культурі даних племен чи цілих народів. Отже, із такими заувагами можемо спробувати внести філологічні до-

сліді до питання відомої вже лінгвістичної чи етимологічної сторінки слова “Сонце”.

Студент чужих чи старовинних мов не міг би навіть припускати, що англійське слово “сан” (с-у-н) і грецьке “геліос” є споріднені. Або німецьке “Зонне” із іранським “Хорс”, або старо-українське “солнце” із санскритським “суря”. А проте, споріднення цих слів — це добре відомий і загально вже прийнятий факт у порівняльній лінгвістиці. Знайдемо його потвердження майже у всіх порівняльних словниках індо-європейських мов. Згадаймо тут чи наведемо один із найновіших, а саме — Юлія Покорного: “Індо-германський етимологічний словник”, виданий у Берні, 1956 р.

Коли ж шукають ці лінгвісти спільної вихідної форми, тоді реконструюють таку теоретичну чи здогадну форму, із якої їм найлегше випровадити всі інші. Історичні моменти у такій стадії ще не були унаочнені.

Так, отже, для слова “сонце” приймає згаданий Покорни цілу групу слів як первісну. Це слова (наводимо в українській транскрипції):

“Сауель, сауоль, сууель, суель, суль — побіч суен — сун, також другий л/н корінь: суель, швельен, — горіти є із ним ідентичне”.

Якже ж тут говорити про прото-індо-європейську прамову, коли аж сім форм поданих як основні? Приймаючи навіть, що це не була якась устійнена мова з граматиною устійненою як у санскриті, але тільки діалекти, то і тоді трудно припускати аж сім відмін від “сауель” до “сун”. Тоді треба б шукати далі ще діалектів ближчих між собою.

Чи не краще вийти з однієї історично і текстуально ствердженої форми, спробувати вивести із неї (очевидно, за законами фонетики) усі інші форми і

тоді, коли це виправдається, припустити з більшою науковою слушністю, що саме така форма була вихідною?

Отже, маємо назву Бога і його культ на двох кінцях землі в Україні (і в слов'янському світі) та в далекій Індії. Історична і територіяльна віддаль не дозволяє тут говорити про запозичення чи вплив. Мусимо припустити, що маємо тут до діла із Божеством і його назвою саме із доби прото-індо-європейської єдності.

Цією назвою є наш “СВАРОГ” і санскритське “СВАРГА”. Знаємо далі, що коренем цієї назви є дієслівний і іменниковий корінь “СВАР” і “СУР”. На лінгвістичному полі це не є два різні корені, а тільки слабша і міцніша форми того самого кореня, як це доказує деклінація слова “сур” у санскриті.

Саме цю форму “СУР” вважаю основною для моєї гіпотези історії слова “сонце”.

“СУР” І “СУЛЬ” — ЛЯМБДАЦІЯ ЧИ РОТАЦІЯ?

Відоме є з'явище у фонетиці, що в деяких словах чи позиціях звук “Р” у санскриті відповідає звукові “Л” чи “ЛЬ” в європейських мовних родинах. Це з'явище названо “ротацією”, цебто появою звука “Р” там, де в європейських групах маємо “ЛЬ”. Це з'явище дуже характеристичне і є однією із ліній “вододілу” у мовознавстві. Загально приймають фонему “ЛЬ” за основу, як ми це бачили у наведених основних формах у Покорного.

Отже, старшою мала б бути форма, що містить у собі “ль”. Коли прийняти цю теорію, тоді слово “Сварга” — “Сварог” мусіло, однак, постати ще перед фазою чи то ротації, чи лямбдації, отже, ще на

спільному прото-індо-європейському ґрунті, бо трудно нам припустити “імпортування” цього слова з Індії в передісторичних часах. Це означало б, що “Р” у цих словах і коренях було старше і що доводиться радше говорити про лямбдацію “Р”, ніж про ротацію “Ль”.

Залишаю це питання поза дискусією для цілей цієї праці, відмічую, одначе, трудність теорії лямбдації. В обох випадках це слово дуже старовинне, і слід його вмістити десь близько того часу, коли творився поділ діалектів на “Р” і “Ль”, і напевно в часі, коли обидві групи були близько одна до однієї так, що можна тут говорити про вплив, поскільки просте запозичення тут неможливе.

Висновок: Культ Сварога принесли із собою до Індії і до Ірану племена, які витворили цей культ ще на спільному ґрунті. Отже, для цілей дальшого розгляду історії слова “сонце” приймаю покищо як не-вирішені, щодо старшости в історії дві вихідні форми:

СУР і СУЛЬ

А саме “СУР” для індо-іранської групи мов, а “СУЛЬ” для всіх європейських галузей.

На ґрунті санскриту, абож передсанскритських діалектів історія досить коротка:

Від форми “Сур” через додання іменникових суфіксів маємо дві клясичні і ведійські форми “СУРА” і “СУРІЯ” (через додання “я”), обидва ці види означають “Сонце” і “Бога Сонця”.

Із іншого виду того самого кореня, а саме, від міцнішої форми “суар” — “свар” — знову ж таки через додання суфіксу “га” постає відоме нам із першого розділу слово, чи радше слово-символ — “сварга” із усім пребагатством його значень. Стар-

ша значенева верства для всіх означень від комплексного символу “СВІТЛО”, вказує виразно, що воно витворилося ще в добу, коли саме “поняття” “світла” було в основі значення цього слова, отже, і в поміркованих зонах. На терені Індії було потрібне міцніше розділення значень “Світла” і “Сонця”, а, отже — Сварга і СУРА чи Сур’я. Старше значення і саме означення “Сварга” як Божество і як культ усувається на дальший плян. Стрічаємо його більше у Ригведі. Сварга перестає бути назвою Найвищої Істоти і Найвищого Бога рівночасно. Сур’я як сонце зазнає свого скріплення в культі, алеж центральне місце в культі займають Божества, витворені здебільша вже на індійському ґрунті.

СУЛЬ

Пребагатого розвитку зазнало це слово на ґрунті європейських мов. Займімося перш за все слов’янськими мовами.

Треба думати, що ще спільно із іншими мовами наступило зміцнення голосної “У” під наголосом на “О”. Таке з’явище помічуємо ще на ґрунті сьогоднішньої живої української мови. (Приклад: **панувати** і **опанований**; “у” під наголосом перемінюється на “о”).

Це з’явище заміни “у” на “о” під наголосом дасться ще віднести до степенування голосних. У санскриті маємо три степені: “у - о - ау”. Це степенування, абож принаймні два перші його степені, дасться легко прослідити в українській мові.

Отже, маємо перший крок. Закономірне появлення “О” замість “У” у корені “суть” — “соль”.

Цю форму “соль” побачимо в цілому ряді інших європейських мов, про що далі. Форму “соль” маємо

потверджену в текстах і в мовах, отже, цей крок не є вже здогадом.

Приймаю далі суфікс “на” як здогадний для нашої історії. Сам суфікс, як іменниковий суфікс у слов’янських мовах, є добре відомий. Отже, маємо здогадну посередню форму:

СОЛНА - СОЛНЕ

Зазначаємо, що рід Сонця змінювався в різних мовах. Він став чи був жіночим у германських (“die Sonne”), чоловічим — у санскриті, а ніяким — у слов’янських мовах. В деяких мітологіях маємо теж уявлення про двостатевість Сонця.

Отже, маємо форму “Солне”.

В українській мові є прикметне зменшування чи здрібнювання назви як вислів любови чи ніжності. У граматиці така форма зветься “демінутівум”. Для української мови це характеристичне. Поет Барка довів це з’явище аж до несвідомої карикатури своїми “пташенятусеньками” чи може “пташенятесенечками”.

Отже, це зменшування чи здрібнювання відбувається через уставне “це”, як от: віконце, денце, сер-дце.

Звідси із форми СОЛНЕ” дістаємо “СОЛНЦЕ”. Це праукраїнська, а рівночасно найстарша слов’янська — отже, протослов’янська — форма потверджена у текстах.

Наше сучасне слово “сонце” постало далі через скорочення чи, як я думаю, через асиміляцію “л” до “н” — яку побачимо і в інших мовах, — наслідком чого маємо нашу щоденну і літературну форму цього важливого слова “СОНЦЕ”.

Від форми “Солнце” дадуться випровадити всі інші форми у слов’янських мовах, отже, і польське “słońce” через переставку двох голосних для легшої вимови як теж зм’якненням “н” перед палятальним, цебто піднебінним “ц”.

Оце є історичний шлях, який перейшло наше слово “Сонце”. Шлях від кореня, що означає “світло” і “свігити”. Від того самого кореня походить і назва Бога і Світла Найвищого — “Сварог”. Але тут назва “Сварог” куди старша, бо виявляє в корені затримання оцього звука “Р”, який або був у цьому місці ще на прото-індо-європейському ґрунті, або в дуже старовинних часах, коли мовні групи “Р” і “Л” ще були близько одна до одної.

У мовному значенні “СОНЦЕ” є сином “СВАРОГА” і, як побачимо, наші прапредки так само зв’язували їх онтологічну сутність. Бог Сонця — Даж Бог виявиться в нашій мітології саме сином Сварога, цебто Сварожичем. Уже в самій мові можемо побачити старовинну мудрість нашого народу.

ІСТОРІЯ СЛОВА “СОНЦЕ” СЕРЕД ІНШИХ НАРОДІВ

Тут дуже цікава є історія цього слова на ґрунті балтійських мов. Як відомо, існують теорії, що довгий час вони ділили зі слов’янами період балто-слов’янської спільноти. Ця теорія має величезний доказовий матеріал і її мусимо брати дуже поважно до уваги.

Від основної форми “Соль-е” до латвійського “сауль-е” тільки один крок. Дальше зміцнення голосної “о” на “ау” зовсім характеристичне для балтійської групи (порівняй “другас” на “драугас” і т. п.). Отже, бачимо тут найвищий ступінь із степенувального ря-

ду — у — о — ау. Це з'явище степенування як і сама форма, яка закладає тільки одну стадію, саме зміцнення голосної, вказує на величезну давність балтійського слово-утворення: соль - сауль. А проте, це слово-утворення є похідне і тут бачимо, що не мав причини Покорни уставляти цю форму в ряд основних форм, бо її похідність через вище описане степенування голосних зовсім виразно вказує на джерело: суль — соль — сауль.

У германських мовах, а принаймні у їх частині, мусимо прийняти як вихідну форму ту саму, що ми її прийняли як перехідну для слов'янських, а саме форму "соль-не". Через асиміляцію перейдемо до форми сон - не чи й су - не, із якого через дальше скорочення, таке характерне для англійської мови, одержимо відому всім "sun" у пізнішій вимові "сан". Але маємо теж в історичних германських мовах "сауіль" та староісландське "соль", яке вказує або на затримання старших традицій мови, або на балтійські впливи.

В романських мовах

Ніякої трудности не маємо з етимологією на ґрунті романських мов. Тут усі вони вже в історичних часах виводять свою назву сонця від латинського "соль", а ця форма вже добре нам відома як дальший ступінь у розвитку "суль - соль". Французька мова показує цю назву в здрібнілій формі. Зв'язок усіх інших очевидний і не будемо над ним зупинятися.

Іранська мовна група

Для наших дослідів надзвичайно цікавою і важливою буде історія цього слова на іранському ґрунті.

Як відомо, у порівняльному мовознавстві її сполучують із санскритом. Мова Авести справді виказує понад усякий сумнів її близьке споріднення із Ригведою. Є, однак, важливі і основні фонетичні розбіжності, які рівночасно вказують на два різні мовні етапи. Не знаємо, коли і де наступив цей розподіл на два величезні річища: індійське та іранське. Обидві ці групи лінгвісти поєднують під один заголовок, який називають часто “індо-арійським”, цебто арійськими мовами Індії та Ірану.

Однак, у назовництві мовних груп панує дотепер плутанина, і коли вже поєднувати ці дві групи під один заголовок, то вірнішою була б назва: ірано-індійська група, боже слово “арійський”, а принаймні його похідні, стрічаємо теж в інших мовних групах. Але ця дискусія жде на основний розгляд понять і значень.

Та якби не було, ці групи — іранська та індійська — виявляють спільне похідне джерело у значній мірі. Отже, і в нашому випадку вихідним пунктом розвитку будуть ті самі форми, що для санскриту, тобто “СВАР” — у вимові також “СУАР” із коротким “у” — та форма “СУР” із довгим “у”.

Заміна “С” на “Г”

Найбільше характеристичним з’явищем для староіранської мови є заміна початкового звука “с” у санскриті на “г” і далі “х” — у староіранській. Це не є виняток, але загальне правило. Отже, замість “СОМА” (Божественний напій, жертвний напій, а також Божество) будемо мати “ГАОМА” у вимові “ГАУМА” (увага: степенування голосних!). Будемо мати таку зміну і в середині слів, як, наприклад:

“АСУРА”-Божество буде звучати “АГУРА” і т. д. безліч разів.

Отже, і відоме нам “сур” і “свар” буде звучати “ГУР” і “ГВАР”, далі “ХВАР” чи “ХУАР”.

Тут дивне диво.

“А” як відомо мало й звучання посереднє між “а” і “о”. Отже, “Хуор” — із нормальним закінченням у називному “с” — дістанемо відому нам з української мітології назву “ХОРС”. Це назва Бога Сонця. Стрічаємо її у наших хроніках, а ще виразніше означену у преславному “Слові про похід Ігоря”.

Це ж та сама назва, що СВАР — СВАРОГ.

Що за чудо!

Вияснити це чудо подвійності назви можу тільки так:

Довгий є шлях в історії мови від кореня “Свар” до “Хуар”, “Хуор” і “ХОРС”. Змінилася форма, але не змінився зміст. Бож і в старо-іранському — а ще важливіше для нас — і в залишках іранських діалектів чи мов на терені сусідньому до нас це слово так і значить те саме, що й тисячі літ тому: Бог Сонця і Сонце.

І до сьогоднішнього дня в осетинській мові слово “ХОРС” — закінчення затратилося — означає просто-напросто “Сонце”.

Пам’ятаємо, що вже в історичній добі наш прехоробрий Святослав приєднав цей хоробрий осетинський нарід (ясів) до нашої держави. Довгий час перед тим, аж до передісторичних часів, чи може власне в передісторичних часах, нам доводилося мати до діла — напевно дружнього і недружнього, як часом і як ми були сильні — із цими іранськими племенами, що їх ще Геродот в історичних уже часах назвав “Ски-тами” чи “Сколотами”.

Ці племена знали Бога Сонця під назвою “Хорса”, однією із численних назв цього Бога, і у дружній частині їх зносин із нами вона пристала рівнобіжно до старої назви чи старих традиційних назв як ще одне ім'я того самого Бога.

Таке з'явище включення Божеств при заключуванні мирів чи дружності бачимо на порядку денному в старовині. Не було там догматизму одного чи кількох імен з одного наказу.

Так греки, приймаючи до своєї системи держав Посейдона із Малої Азії, разом із тим прийняли визнавальців Посейдона до своєї держави, чи, може, навпаки. Посейдон мусів одержати “рангу” в їх Пантеоні. Як могутній Бог могутнього народу він не міг бути меншим Богом. Як відомо, він став братом самого Зевеса, очевидно, молодшим братом.

Отак і Хорс був прийнятий до нашого Пантеону разом із тими скитськими племенами, що включилися в осіле життя споріднених кров'ю народів. І пам'яткою по цьому залишилася назва, сама назва, бо культ і суть не змінилися — Бога Сонця — Єдиного, хоч багатойм'єнного.

Уважаю це тріумфом порівняльного мовознавства.

Слово “Хорс”, безсумнівно, іранського походження. Його формотворче обличчя зовсім іранське і тільки на іранському ґрунті можливе.

Отже, Хорс появився в українському Пантеоні вже в часах, чи щойно в часах, коли він — цей український Пантеон — уже був зформований. Він увійшов так, як, наприклад, Посейдон до грецького Пантеону. Таке поняття було можливе тільки у дружніх умовах, або після укладення дружнього миру, для обох сторін приємливого.

Отже, дивне з'явище. Той сам Бог під іншою на-

звою увіходить до свого матірнього Пантеону, де зформувалася його концепція і його віра. Ця віра передалася і зазнала змін на ґрунті вже спеціалізованого розвитку іранських племен.

Алеж, які довгі часи ділять Сварога — добу Сварога — у часах прото-індо-європейської спільноти від “Хорса” на іранському ґрунті.

Для доказу своєї тези вистачило б того, що написано. Алеж ми в тій щасливій ситуації, що завдяки прастаровинним текстам Ригведи і Авести можемо показати зміст культу Сварги-Сварога і Хорса на самих текстах. Коли лінгвісти мають під ногами все, чи часто, тільки гіпотетичний ґрунт фонетики, то ми можемо доказати чи зміцнити наші дійсні вже докази на самих історичних текстах.

Які докази? Про що докази?

Докази про старовинність культу Сварога не тільки на слов'янському чи протослов'янському ґрунті, але аж у сивій давнині прото-індо-європейської, чи — коротше — арійської спільноти в історії людства.

Для насвітлення основного ствердження цього розділу додаймо зіставлення похідних типів слова “хуар” — “хор” на теренах живих досі іранських мов чи діалектів. Отже:

В західньо-осетинській мові — ХОР.

У східньо-осетинській мові — ХУР із довгим “У”.

В афганській мові — ХОР із довгим “О”.

В діалектах над Каспійським морем — ХУР із довгим “У”.

У вірменській мові, яка не входить у групу іранських мов, але виявляє іранські впливи, стрічаємо це слово у формі “ХОЙР”.

Всі ці факти доказують понад усякий сумнів про широкий простір розповсюдження цього слова, а рів-

ночасно культ Хорса на виразно іранському ґрунті.

Можна, отже, прийняти як доказане, що це слово у формі “ХОРС” — “с” цебто закінчення називного відмінка — було відоме як назва Божества тим іранським племенам, що в передісторичну добу займали прикаспійські простори, а також у певну добу і південну частину українського Причорномор’я, і звідси чи то через впливи чи теж частинне розплинення тих племен у масиві праісторичного українського поселення, залишило свої сліди в старо-українському Пантеоні, чого потвердження знаходимо у хроніках, як теж у “Слові про похід Ігоря”. Таким чином зустрічаємо тут дві різні назви того самого походження і для означення того самого Божества.

В інших мовних групах

Для загальности огляду історії нашого слова доводиться теж згадати про групу грецьких діалектів і мови та кельтійську мовну родину.

Обидві групи виказують “ЛЬ” у корені, отже, належать до європейської сфери формування цього слова, але рівночасно бачимо в них початкове “г” подібно як в іранській, хоч генеза цього з’явища мабуть різна і незалежна.

У грецькій мові бачимо слово “геліос” мабуть із форми “сауле-ос”, “сеуле-ос”, “геуле-ос”, геліос. Форму “сауле” ми бачили засвідчену, інші форми здогадні.

Важливий є тут здогад, що заміна “с” на “г” могла мати ще посередню форму із “фау дігамма”, отже, у вимові щось близьке до “В” у звучанні “Веліос”, чого слідом могла б бути форма “Авеліос”. Але ці міркування, хоч завели б нас до цікавих висновків, мусимо відкласти до інших праць.

У кельтійських мовах зустрічаємо форми: “гауль” (від сауль) та “геууль”, “геуль”, “геоль”.

Для нас важливе ствердження, що всі ці форми постали від форми, якунебудь прийняти б за основу, що, одначе, мусіла вже заключати в собі “л”, тим часом як тільки іранська мова затримала первісне “р”, або, коли не прийняти “р” як первісне, тоді із такої форми, яка це “ль” уже перед тим витворила. Отже, формація іранська є старша від грецько-кельтійських, або рівнобіжна, але в іншому мовному колі, у якому не виключені теж взаємовпливи.

Я не займався тут похідними словами чи теж доведенням етимології аж до всіх новітніх мов, бо ці речі є очевидні без доказу.

Висновки:

На тлі повищих аналіз і міркувань відоме в науці споріднення слова “сонце” виступає більше рельєфно. Зарисовується питання мовних епох. Тут, мабуть, треба прийняти, що хоч усі ці мови походять з одного кореня, то, одначе, доводиться говорити про простіші лінії їх сполучення із протомовою чи похідне. Простіші сполучення чи переємство вказують, здається, на відносно більшу старовинність утворення чи походження мови.

Для нашого вужчого предмету ми доказали, що існували окремі епохи розвитку мови, пов’язані теж із культом.

Одне слово, само для себе, ще не було б базою для творення загальних гіпотез. Якщо, однак, мова йде про скитсько-українські відносини, то після моїх праць про “Березу” та назви рік “Дніпро” і “Дністер”, це вже третя праця, що доводить нас до того самого висновку.

У передісторичних часах, уже після виразного зформулювання своєї національної спеціалізації, ма-

емо до діла із взаємовідношенням і взаємовпливами скитсько-українськими, які залишають сліди як у мові, так і, головну, в культурі.

Маємо теж зайвий доказ, що старовинні Пантеони були не тільки взаємно толерантні, але в міру творення дружби чи загальніших об'єднань в імперіях уміщали в себе назви, поняття чи Божества із споріднених культур, у нашому випадку — індо-європейських чи просто арійських.

“СВАР” У ТЕКСТАХ РИГВЕДИ

Слово “СВАР” ще зовсім живе у текстах Ригведи. Сяє там своїм багатогранним блиском. Виявляє всі значення, наведені у попередній, лінгвістичній, частині цієї праці.

Трудно, чи радше неможливо, перекладати священні тексти Гимнів Ригведи. Справа в тому, що слова там такі багатозначні, такі широкі своїм обсягом, що їх трудно передати в модерних мовах, у яких слова уживаються в їх пізніше закріпленому значенні меншого обсягу, значенового та емоційного.

Коли віщун Ригведи говорить слово “СВАР”, то в його душі і в душі слухача забренять усі сім чи вісім струн його значення. Перекласти його одним якимось словом, хоч би й вірним, це значить вдарити одну або тільки дві струни, тоді, коли у ведійській поезії звучать усі сім рівночасно. Отже, усі європейські переклади є звуженням їх санскритських значенових комплексів. Ще гірше, коли часом перекладач добере слово буцім то конкретно, і думає, що зводить до конкретного значення, а тим часом він зводить часто цілий текст до незрозумілої нісенітничі. Ще гірше, коли слова, що мають свій ритуальний і віровизнавчий підклад, цебто коли дане слово, ужите в ритуально-тех-

нічному розумінні, передане і перенесене на т. зв. “реальний ґрунт” іншої мови.

До таких слів трудних до перекладу належить і наше “СВАР”. Вірний переклад, чи наближений до вірного, мусів би передавати це слово чи то кількома словами, чи принаймні основними значеннями. Із цими застереженнями наведу декілька місць Ригведи, у яких стрічаємо це слово. Відмічуємо теж, що це слово зовсім тут не рідкісне, і наведені місця є тільки прикладами. Для точности перекладу подаю його у прозі. Читачів прошу пам’ятати, що вони в оригіналі створені під могутній ритм довгих і коротких складів. Дія цього ритму ще скріпленого голосово-музичними наголосами чи піднесеннями голосу.

Читаємо фрагмент Гимну V. 83.:

“Віють вітри,
Падають громи-блискавиці,
Випрямлюються рослини,
Ллється напучнявіле СВІТЛО-СОНЦЕ (СВАР)
І всім істотам прибувають Сили,
Коли (Бог) Парджанія розливає
На землі своє Сім’я”.

Бачимо тут яскраво, що Світло-Сонце (СВАР) — це життєтворче начало чи елемент, яке пливе, а від того пучнявіють і прибувають життєві сили всім істотам. Воно — це Світло — як життєтворчий елемент виступає тут побіч життєтворчого Сім’я, що у вигляді могутніх крапель тропікального дощу розливає на землю (Бог) Парджанія, Бог — чи одна із назов — життєдайних дощів і громів. Слово СВАР виступає тут у значенні світотворчого НАЧАЛА, тобто в основному своєму значенні як метафізична сутність Світло-Світу.

Перейдімо до іншого прикладу. Цим разом Гимн IV. 3.

“Сталося Світло-Сонце (СВАР), коли Вогонь народився”.

У цьому прекрасному гимні до Агні (Бога Космічного Начала Вогню) стрічаємо таку стилеву метафізичну ідентифікацію Світло-Сонця із Вогнем як Космічним Началом і Богом.

В іншому Гимні, а саме, Х, 124, слова, що об’являють сутність Світло-Сонця (СВАР) укладені вішуні в уста самого Індри, найпопулярнішого, найулюбленішого ведійського Бога, Володаря Богів, Бога Громів і Военних Перемог.

Говорить Індра:

“Це є Світло (СВАР)! Воно стало Благом (Добром, Спасенням, Добростаном)! Це є ясність! Це є безмежні Простори!”

Наша престаровинна ідентифікація Світу й Простору як Світло, основна життєва постава всіх Синів Світла, не могла знайти яснішого і рішучішого ствердження, як оце.

Тут найхоробріший Володар Богів (його концепція відповідає нашому Перунові), Володар Героїв, захоплений безмежністю Світла. Він ототожнює його із Благом, Добром Найвищим, Добростаном! Він ототожнює Світло з усеоб’ємною ясністю простору та із самим безмежним простором. Найвищий Володар Богів попав у надхнення, яке він у цьому гимні хоче передати своїм улюбленим народам.

Починаємо розуміти, чому СВАР стало Священим і Таємним Словом, Слово-Символом, у якому міститься таємниця метафізичної і продуховленої мудрости браманів, а в ній, — на висотах глибокої індійської філософії, — відкриваємо мудрість... наших прапредків, які одним і тим самим словним коренем об’няли споконвіку СВІТ і СВІТЛО!!!

Читаймо надхненні слова:

“Усі люди приносять жертви Сонце-Світлові (Сварові).

Тебе визнають немов би (бігли) навздогін Мужі по всіх країнах

І діляться Тобою як синове майном сивоволосого Батька”.

Тут (СВАР) Світло-Сонце є виразно Божеством чи Божественним Началом, якому приносять жертви хоробрі Мужі всіх народів.

І цей культ, це жертвопринішення Богів СВИТЛА, є найвищим майном СИВОВОЛОСОГО БАТЬКА, цебто НАШОГО ПРАПРЕДКА, який назвав НАЙВИЩЕ СВИТЛО СВАРОМ, а його Божественну Постать і сутність СВАРОГОМ.

Дорогий читачу цих слів!

Таких прекрасних і преглибоких місць є в Ригведі десятки. Можна ними захоплюватися, а в оригіналі ще услухуватися в їх потужний ритм і силу слова, алеж ми... пишемо злободенну науку, а для нашого доказу це — більше, ніж вистачить.

Основні значення слово-символу “СВАР” показані тут у текстах, у старовинних текстах, у яких ще зберігся подих Духа Наших Прапредків ще перед розподілом на різні арійські народи і племена і там, — у цих гимнах — збереглася ота найцінніша у світі спадщина “Сивоволосого Батька” — нашого Прапредка.

А чи збереглося щось в Україні? Що саме збереглося? Які сліди цієї спадщини?

Я пишу цю працю як тільки вступ до своїх дослідів на цю тему.

СЛОВО “СВАРГА” В РИГВЕДІ

Саме слово “Сварга” є, очевидно, похідним від “СВАР”, подібно як і інші похідні.

Подаю наперед приклади таких похідних слів:

“Сварчанас” — милий, любий як Небесне Світло.

“Сварджіт” — той, що досягає Неба, Величі, Блиску.

Наше слово Сварга має тільки одне і єдине значення, а саме: — Небо в метафізичному і віровизнавчому значенні.

Таке значення маємо понад усякий сумнів засвідчене в гимні Ригведи Х. 94. 18.

Читаємо там:

“Твої нащадки будуть жертвами прославляти Богів, а ти Сам будеш вести радісне життя в небі” (СВАРГЕ — у місцевому відмінку).

“Квод ерат демонстрандум!” —

Що й треба було доказати!

Сварга-Сварог постає із слова СВАР, містить у собі всі його значення, а разом із тим воно означає спеціалізоване його значення саме у віровізнанні як от:

Найвище Небо, Найвище Світло, Найвищу Блаженну Радість Душ, які перебувають у ньому.

Це слово слабко персоніфіковане чи, власне, майже зовсім не зазнало звуження до персоніфікації.

“Бог — це Начало, Начало — це Бог”, навчав Сковорода.

Основа Світло-Світу, — Світу як Блаженної Радости Буття, — не може бути звужене до тісних уявлень вузько-особового Божества, бо воно само є Началом всього, отже — Богів і Світів.

Не маю теж сумніву, що це слово у самому санскриті старовинне. Коли найвище місце, чи радше най-

популярніше місце, в Пантеоні зайняв (Бог) Індра, улюблений Бог лицарів, тоді це Небо стало його Небесами. Алеж і тут Небо є поняттям первісним. Найвище Небо є отже Пранаічалом.

У пізнішій філософії воно буде мати там інше словне визначення, також одне із старовинних, а саме, АДІТІ, — що означає Безконечність і Вічність. Найвищі Божества, чи теж різні визначення Найвищої Істоти, будуть Синами АДІТІ. Але це виразно пізніша концепція у розвитку ведійської віри та філософії. Це визначення має, однак, уже виразно абстрактний характер пізнішої індійської філософії.

У своєму первісному означенні як СВАРГА-СВАРОГ воно було повне і насичене онтологічним змістом. Воно було простіше, конкретніше, поетичніше, відчуте і назване нашими прапредками саме як:

НАЙВИЩЕ СВІТЛО і НАЙВИЩЕ НЕБО, а рівночасно НАЙВИЩЕ БОЖЕСТВО, — якщо вжити нашого сьогоднішнього слова чи його перекладу.

Сварог як такий був і є Єдиним Прапервісним Началом, як Предвічний.

Нас уже не уведе в блуд різноманітне назовництво в різних добах і різних релігіях, чи точніше, теологіях.

Від цього Сварога, як його еманациї, постають Сили, Потуги, Творчі Духи чи Божества — це все різні назви цієї самої правди і пізнання.

Отже, нас уже не здивує, що у Сварога будуть Сини його, СВАРОЖИЧІ, старо-української — старослов'янської віри.

Концепція Сина Божого чи теж Троїстости дуже старовинна і в розвитку індо-європейських мітологій будемо стрічати різні її види та інтерпретації. Тут стверджую тільки, що Концепція Сина Божого, чи теж Синів Божих, а саме, СВАРОЖИЧІВ, як містич-

но-метафізична концепція постала і походить ще у прото-індо-європейській чи прото-арійській спільноті духового їх розвитку. Вона набрала далі філософсько-теологічної інтерпретації і передістається на терени інших релігій. Але цим історичним питанням доводиться, однак, присвятити інші праці.

Очевидно, старовинна концепція Сварожичів, цебто Синів Сварога, не мала тоді ніякого історично-географічного звуження чи вузької персоніфікації, зведення до одної країни, до одного народу чи до одної особи. Це зрозумів уже Сковорода у своєму вченні.

Тож далі з науковою і філологічною докладністю досліджуймо історію словосимволу “СВАР” на ґрунті “Авести”, цебто на ґрунті передісторично-іранському.

“ГВАР” В “АВЕСТИ”

Наш читач знайомий уже із тим явищем, що слово “Свар” через зміну початкового “С” на “Г” звучить в “Авесті” як “ГВАР”. Стрічаємо його тут нерідко в гимнах “Авести”, а головне в “яштах”. Стрічаємо його в усіх основних значеннях як у “Ригведі”, але головне як “Сонце” і “Світло”, а також як Божество.

При розгляді текстів слід пам'ятати, що тексти “Авести” куди молодші від “Ригведи”. Крім того, це тільки залишки величезної розмірами літератури, яка збереглася від переслідування визнавців Заратуштри у їхній рідній Персії (Ірані, що походить від слова “Арія”), яке мало місце через завоювання цієї країни експансивними визнавцями Ісламу. Недобитки Заратуштріанізму стали національно-релігійними біженцями і зберегли себе упродовж тисячоліття, як осіла

еміграція Індії, спершу в окрузі Сурат, сьогодні головно в Бомбаю.

Це тексти виключно теологічні і літургійні із часу вже міцно устійненої і закріпленої системи. Нас уже не здивує теж пересунення назви головно для означення Сонце-Світла, Сонця і Божества Сонця. Первісний зв'язок цього слова із Космосом і Космічним Небом тут уже майже затратився. Але зате сильно розвинулося значення як Блиск, Маєстат, Велич. Численні похідні чи словозвуження цього слова якраз це значення наголошують. Усе, що є величне, державна велич, Маєстат Володаря, буде зватися “Каваем Хварено”. Докладне вивчення всіх тих гимнів і місць переходить межі наміченої праці. Існує цілий гимн, монументальний у звучанні і змісті, присвячений “Володарському Маєстатові”. Я переклав його фрагменти в одному із чисел “Ордену”.

Сьогодні наведемо декілька місць із гимну, присвяченому Божеству Сонця.

ЯШТ VI. ХОРШЕД ЯШТ

1. Складаємо жертву Безсмертному, Світлосяйному, Бистрокомонному (Божеству) Сонцеві.

Коли Світло Сонця міцніше і стається теплішим (ят ХВАРЕ раохшне тапаєйті),

Коли снага Сонця зростає і стається теплішою, тоді підносяться небесні Язати (творчі і добрі ду-хи) сотнями і тисячами.

Вони разом збирають його (цебто Світло-Сонця-Божества) — Славу і вони приносять цю Славу додолу (цебто на землю), вони розливають цю Славу на Землі, створеній Агурою, для розросту всіх створінь (дослівно для Тіла, цебто Світу) — Святости,

для розросту Безсмертного, Світлосяйного, Бистрокомонного Сонця.

2. І коли сонце сходить, тоді вся Земля, створена Агурою, стається чистою, всі води пропливні стаються чистими, всі води моря стаються чистими, всі води озер стаються чистими, всі святі створіння Доброго Духа стаються чистими.

3. Якби Сонце не зійшло, тоді Демони знищили б усі істоти...

4. Той, хто жертвує Безсмертному, Світлосяйному, Бистрокомонному Сонцеві, — щоб поборювати Темінь (Пітьмý), щоб поборювати Демонів, народжених Тёмрявою, ...

...той складає жертву АГУРА-МАЗДІ (Найвищому Божеству) — той приносить жертву власній Душі, він приносить радість небесним і земним Язатам (творчим і добрим духам), той, хто приносить жертву Безсмертному, Світлосяйному, Бистрокомонному Сонцеві”.

Терпеливість нашого читача і увага при вникненні у ці фрагменти будуть нагороджені. Він зрозуміє тепер краще те місце у “Слові про похід Ігоря”, де говориться про те, як наш герой “перебіг путь Хорсові”.

Хорс є бистрокомонний і наш герой мусів мати чудово швидкі комоні, щоб перебігти дорогу Хорсові. Хорс біжить зі Сходу на Захід, а наш герой біжить із Півночі на Південь. Картина зовсім ясна, але й ясне те, чому знайдено Хорса в нашому Пантеоні. Це ж тільки інша назва отого, що коли йому складали жертву, то складали жертву Найвищому Богові (Агура-Мазді). Тоді то приносимо радість усім небесним і земним творчим і добрим духам. Отим духам, що їх наш батько кликав на Святу Вечерю на Різдво.

Що ж бачимо? Цілі епохи культу ділять Сварога і Хорса. Але залишається досить атрибутів і даних, щоб пізнати тут виразно найстарше наверствування протоарійської спільноти.

Вище наведений гімн кінчиться таким благословенням для того чоловіка, що приносить жертву:

“Дай цьому чоловікові величність і славу, дай йому здоров’я тіла, — дай йому ясне, щасливе, благословенне перебування серед Святих!”

Очевидно, в Найвищому Небі!

Думаю, що зміст наведених місць такий прозорий, що дальші наведення чи висновки тут зайві.

Тотожність Хорса — попри різниці в часі і теологічних концепціях — тут зовсім наявна.

Аж тоді постає питання.

Скільки, саме скільки часу ділить слово “Сварог” від “Гвар” і “Хорс” так, що це слово не розпізнали вже в його мовній прабатьківщині — прабатьківщині слова “СВАР”?..

Треба тут думати категоріями тисячоліть.

Слово “Гвар” набрало далі зміненого і скороченого звучання “Хуар”, “Хорс”. Це слово в новішій перській мові звучить “Хор” і досі, як я вже згадав, уживається ще в живих іранських мовах Прикавказзя.

Отже, від “Гвар” “Авести” до сьогоденної мови “Хор” минуло дві тисячі років, бож наші предки ще перед “Словом” чули це слово у звучанні “Хорс” ще із закінченням “с”, як записано у хроніці.

А скільки тисяч років від “СВАР” до “ГВАР” і до вітворення цілої системи Заратуштріянізму?...

ЗАСВІДЧЕННЯ ІЗ “МАТЕР ВЕРБОРУМ”

Дивним дивом додаткове потвердження про значення слова “Свар” знаходимо теж на ґрунті старо-чеської лексикографії. У чеському національному музеї зберігається пергаменований манускрипт старовинної пам’ятки чеського словництва п. з. “Матер верборум”, цебто “Матір слів”. Його авторство приписували Сальомонові III-ому, єпископові Констанції, під якого іменем як “Гльоссай Сальомоніс” був він друкований в Авґсбурзі 1479 року.

Названий єпископ помер у 920 році. Дослідники цієї пам’ятки незгідні щодо датування манускрипту. Датують його 13-им сторіччям. Для нашого досліджу, одначе, справа самої дати не має більшого значення. Коли б прийняти 13-те чи навіть 14-те сторіччя, то тим більше цінним буде засвідчення нашого слова аж у такому пізньому сторіччі після прийняття християнства у Чехії, чи радше у Моравії тодішнього часу. Чим пізнішу дату буде стверджено, тим дивнішим буде в ньому збереження слова “Свар” у формі “Свор”. (Різниця “а” і “о” у старослов’янських записах наших читачів уже не здивує).

Як не як, це дуже старовинна пам’ятка чеської мови.

Треба думати, що написали його монахи чи священники, які вживали латини частіше, ніж рідної мови, чи теж, будучи чужинцями, не засвоїли добре чеської мови. Отже, подає він старші і рідше вживані слова, а побіч них пояснення... латиною. Цей рід пояснення називався “гльоссами”, а збірник — “гльоссаріум”. Він не зберігся в цілості. Знайдемо там багато слів із старо-чеської чи старослов’янської релігії. Учені зацікавилися цією пам’яткою у першій половині 19-го сторіччя. Були і вже прогомоніли дискусії про

його автентичність. Попав він до музею у 1808 році. Для учених, що не мали змоги досліджувати цього манускрипту, видав його “гльосси” славний учений Шафаржік. Тут треба навести заголовок цього видання повністю:

Paul Joseph Šafaržik und Franz Palacky: Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache. 1840. incl. “Glossen der Mater verborum”.

Саме там між численними іншими словами наводить Шафаржік гльоссу у її фонетичному і орфографічному виді, а саме ось як:

svor (zuor) zodiacus (383)

Отже слово “свор”, наше “свар”, пояснене тут латинською “гльосою” зодіакус.

Гльоссарії того часу не вдавалися в довгі дискусії та аналізи на дорогоцінному пергаменті, але подавали чи то найважливіше, чи то найбільше характеристичне або маловідоме значення слова. Так, наприклад, побіч слова “Лада” читаємо таке пояснення:

Lada — uenus, dea libidinis, cytherea.

Цебто: Лада — Венус (зауважте ортографію! — через “у”), богиня розкоші, китарейська. Отже, слов’янську Богиню пояснюють автори якимось найближчим відомим латинським поняттям. Отже, це не ідентичність, а тільки пояснення.

У випадку нашого слова подає автор його маловідоме значення — однак дуже потрібне — з астрологічної ділянки як зодіак. Тут мусимо нашим читачам пояснити, що астрологія уважалася наукою і її до 17-го сторіччя викладали в університетах. Зодіак є одним із основних понять в астрології. Різьблені символи зодіаку я бачив у катедрі в Аност із 12-го сторіччя. Це, напевно, не виняток у Франції.

Були й астрологічні тексти в Україні. Можна їх побачити у збірнику Тихонравова.

До Чехії разом із латиною прийшла, очевидно, і вся складна термінологія цієї “королівської науки”, в той час нерозривно поєднаної з астрономією. Шукала ж людина своєї долі на небі. Автор словника, знаючи, що слово “свор” має теж маловідоме, але цікаве значення, умістив його у “гльоссарію”.

Пригадую, що “зодіак” — це та частина небесного кола, де кружляють чи відбувають неправильні рухи планети. Ця зона обіймає близько 16 степенів по обидвох боках екліптики. Пригадую діаграму із лінгвістичної частини праці. Таке значення слова “свар” знайшли ми в санскриті як уміщене в одно із значень “високого неба і світла”.

Алеж не прийшло значення такого одного астрологічного терміну із Індії до Моравії в 11-ім чи 13-ім сторіччі. Якби прийшло, то прийшло б із цілим апаратом понять цілої складної системи. Тим часом астрологія прийшла до Чехії разом із латиною і виключно латинські назви уживали до 12 сфер зодіаку згідно із вавилонсько-римським календарем. Отже, мусіло бути ще тоді таке живе слово “свор” на означення високого неба, яке надавалося чи уживалося також для означення зодіаку.

І тому записали його у “гльоссарію”!

Це не тільки блискуче потвердження одного із найбільше характеристичних значень слова “свар”, але також зайвий доказ автентичности тексту “Матер верборум”, — якби хтось і мав сумніви. Бож трудно було б вигадати якраз таке слово, якого значення дається тільки через санскрит, хоч походить воно із часів протоарійської спільноти.

Пізніший коментатор цього місця у виданні Патели і Срезневського додає, що таке значення цього слова невідоме в чеській мові. Цілком слушно! Воно перестало бути відомим, бо вже автори “Матер вер-

борум” мусіли його пояснювати латинкою. А далі воно вийшло з ужитку і забулося разом із словом “Свар” і “Сварогом”.

Чудо збереження! Отож, саме тут знаходимо блискуче, хоч і зайве вже для лінгвістики, потвердження нашої аналізи значення старовинного слова “СВАР” — Найвищого Світло-Світу.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ЗАУВАГИ ТА ВИСНОВКИ

Праця добігає до кінця. Її лінгвістично-порівняльні і філологічні аспекти мають немов своє власне яскраве світло, а її ствердження є рівночасно висновками.

Залишається перед дослідниками і читачами величезний простір невичерпаного чару поезії, присвяченої чи надхненної гігантською концепцією Найвищого Світло-Світу.

Хто вичерпає працю про поезію і філософію та споконвічний культ Найвищого Світло-Світу і Сонця-Божества?

Залишається безмежна височінь і ясність самої віри у Сварога, найстаршої і ... наймодернішої.

На цю модерність філософії Світу як Світла я вказував уже в засновках своєї праці. Вичерпати цю тему могли б довгі досліді історії філософії у зіставленні із ... модерною атомовою фізикою та астрономією. Що більше! Тільки у світлі ідеалістичної філософії ці висліди модерної науки можуть набрати змісту.

Перед глибиною чи висотою інтуїційного пізнання наших предків цієї правди доводиться тут тільки схилити голову, чи радше віддати їй щирий козацький поклін. Але тим більше варто для мудрости й величності цієї концепції, для могутнього струменя космічного надхнення, що пливе з усієї поезії гимнів і моли-

тов наших прапредків, відкрити навстіж своє серце і прийняти його як найбільший скарб нашої прастаровинної віри.

Щоправда, це вже виходить поза межі схолястичної наукової праці.

Алеж вільно ученому бути рівночасно визнавцем тієї віри, яку він досліджує.

Доводиться закінчити досліди обговоренням бібліографії використаної літератури. Алеж якщо йдеться про загальну літературу з ділянки санскритології, зокрема доби Ригведи, чи теж мови Авести, то тут треба б цілих томів.

Згадаймо тільки, що сама бібліографія Вед обіймає два томи праць Рену і Дандекара. Звичайно, не всі з них були використані у моїй праці, а проте, загальний апарат дослідів — це поважна частина тих двох томів.

Я змушений, отже, обмежитися до найконечнішої і безпосередньо до теми приналежної бібліографії головню у слов'янських мовах, так часто не взятих до уваги у загальних бібліографіях предмету в Західній Європі.

Романтична течія і сполучена з нею духовість не тільки в літературі, але й у науці, залишила свої тривалі, творчі сліди, впливи й досягнення.

Разом із романтизмом ідуть студії фолкльору, народніх звичаїв, вірувань, як теж першого питання характеру чи душі народу.

У сорокових роках минулого сторіччя появляється низка праць слов'янських учених із цієї ділянки, і то таких праць, які виявляють уже деяку обзнайомленість із бурхливим на той час дослідом санскриту і свіжим відкриттям, чи ствердженням автентичности Авести. Ці всі ділянки були оживлені рівночасно творчим підходом романтизму, як і свіжими тоді ревеля-

ціями в науці із недокладно ще тоді вивчених, а головне, не перетравлених відомостей про вище згадані ділянки.

Праці львівського ученого і професора університету Гануша мають саме такий характер, диктований розгоном нових пізнань, свіжо відкритих світів. Але рівночасно бракує його працям суворого наукового критицизму та правильних уявлень про різниці цих віровизнавчих комплексів, про які говорить, так у часі, як і просторі. А проте, і тут його, хоч у більшості невірні інтуїції, заслуговують на увагу і може бути, що дадуть вони поштовхи до критичних студій.

Але праці чеського ученого Шафаржіка заслуговують уже на докладне вивчення і майже повну регабілітацію його часто закинутих у науці поглядів. Цей великий чеський учений написав розправу, яку можна вже вважати першою студією про Сварога. Маю на увазі ось таку працю, яку слід навести повністю. А це —

P. J. Šafaržík: O Svarohovi, bohu pohanských Slovanov, *Sobrane spisy*, (3 vols.), Praha, 1962-63.

Йому була вже відома етимологія “Сварог” від санскритського (власне індо-європейського) “свар”. Треба подивляти проникливість цього вченого, коли зважити, що порівняльна лінгвістика була тоді ще в колисці, а єдиний словник Боппа, яким він користувався, подавав тільки два значення для слова “свар”:

sva - coelum — цебто по-латинському “небо”;

svarga - coelum Indri — цебто по-латинському “Небо Індри”.

Йому не було відоме із санскриту, що “свар” означає також “зодіак”. У таких умовах це його велика заслуга, що, читаючи “Матер верборум”, саме він ідентифікував “зуор” - “свор” із “сваром” і “Сварогом”.

Подане пізніше Ротхом і Бегтлінгом значення саме “свар” як між іншими значеннями також “зодіак” у їх семитомовому словнику блискуче потверджує одне і друге і спрягає цілу історію ідентифікації “Свар” - “Свор” - “Сварог” ув один ланцюг, при чому кожна із тих ланок досліджена окремо в часі і окремими ученими сильно зміцнює так і саму етимологію, як і автентичність поданого слов’янського значення “свор”-“зодіак” у “Матер верборум”.

Численні інші ствердження Шафаржіка залишаються дійсними й досі.

Проте, справжньою нашою гордістю і цілою добою в дослідях слов’янської мітології є праця українського ученого М. Костомарова п. з. “Слов’янська мітологія”. Я вже відмічував її історію та значення при нагоді своїх дослідів над темою: “Постать Берези в староукраїнському культі Різдва”.

Костомарів перший дає собі раду з найповажнішим філософським і теологічним питанням старої віри і мітології. Це питання моно- чи політеїзму. Костомарів стверджує і боронить рішуче ідеї монотеїзму старослов’янської віри. Щоправда, він не знав тоді прийнятого сьогодні визначення “генотеїзму”, яке краще висвітлює його природу, алеж в основному він зрозумів цю старовинну віру правильно. Я згадував про те, що таке його розуміння нашої старовини знайшло свій вираз у програмі “Кирило-Методіївського Братства”.

Ця тема вимагає ще основного і всебічного розгляду.

На нашому матеріалі можу її зілюструвати тільки одним відомим уже читачеві прикладом.

Отож, у наведеному Гимні до Божества Сонця із “Авести” ми стрічали таке місце, яке тут наведу вільно:

“Хто складає жертву Сонцеві, той складає жертву Найвищому і Єдиному Божеству Агура-Мазді”.

А далі:

“...той складає жертву своїй душі”.

Це не тільки поезія, але, як я твердив, передумана і висока теологія.

Нарід складає жертву Божеству Сонця. Це узгіднене і співмісне із культом єдиного Агура-Мазди через ствердження метафізичної і теологічної єдності самого Агура-Мазди з одним із його про́явів, еманаций чи творень, а саме — із аспектом вселенної в духовому значенні цього слова, у якому Божество Сонця (чи інші Божества) є проявами і частинними Видами чи Постатями того Самого АГУРА-МАЗДИ.

Отже, таке з’явище ототожнення чи навіть пізнішої теологічної ідентифікації Божества із Найвищим Божеством сьогодні дослідники “Ригведи” називають генотеїзмом. Це тільки популярна дефініція, бо сама справа вимагає глибокого до́сліду. Але на цьому прикладі я показую, що в різних Божествах наші предки вбачали часто різні аспекти про́явів Продуховленої Вселенної, які всі разом творили Єдність. А тому, що не знали вони заблуду Особового Обмеження Божества на подобу Людини, отже, не було теж якогось суворого розмежування Божеств між собою, хоч у пізнішому часі прийшло питання визначення Найвищого Божества як такого. Тоді теж настала і Персоналіфікація Божества.

У нашому розгляді ми бачимо, що Сонце як Божество Світла з’являється пізніше на обрії, ніж Сам Батько-Світло-Світ-Небо. Звідси й постає думка, що Сонце як Божество є сином БАТЬКА-СВІТЛО-СВІТУ-НЕБА. І, справді, стрінемося у нашій мітології із Сварожичем чи Сварожичами, цебто із Синами Батька-Світло-Світу-Неба, або коротше — Світла Найвищо-

го, або одним словом — Сварога. Звідси дальшою темою наших розслі́дів повинна б бути праця п. з. “Синове Найвищого Сві́тла”.

Костомарів, отже, виразно стверджує, що так зрозумі́ле “Синівство Бо́же” слі́д розу́міти як еманаци́ю і саме тут він покликається на релі́гію Авести.

На докладне вивчення заслуго́вує теж триго́мова праця А. Н. Афансьєва п. з. “Поетичні погляди слов’я́н на природу” (назву подаю в перекладі). Автор цієї солі́дної праці вико́ристовує і синтети́зує преба́гатий ма́теріял фольклору, як дже́рела для до́слідів старослов’я́нської віри. Тут виявляється все ба́гатство не вико́ристано́го в то́му на́прямі ма́теріялу.

Про це ба́гатство фольклору не ма́ють уявле́ння захі́дні до́слідники, і зві́дси сті́льки викривле́ння та однобі́чності в їхніх пра́цях. Я́кби слов’я́нські уче́ні зна́ли так ма́ло про захі́дний фольклор, як захі́дні про схі́дний, тоді наші вче́ні не ма́ли б наві́ть пра́во гово́рити як уче́ні. А проте, уче́ні Захо́ду з ле́гкої і ча́сто ма́лописьме́нної ру́ки заби́рають го́лос у пита́ннях слов’я́нської мі́тології.

В дея́ких енциклопе́діях ви́глядає так, що слов’я́ни не ма́ли взага́лі мі́тології, і це стави́лося ї́м на за́кид. Про те, що їхні Бо́жества не бу́ли так ву́зенько антро́поморфі́зовані і не бу́ли так низе́нько стя́гнені до́долу, до лю́дського жи́ття, як у ... дея́ких захі́дно-європе́йських мі́тологі́ях чи у гре́цькій, — вони нічо́го не зна́ють і оці́нюють ре́чі свої́ми норма́ми цінно́стей.

Ї́м не світа́ло ще в голо́ві, що мо́же са́ме так ми вия́вили зді́бність до бі́льш за́гально-космі́чного, отже, й абстра́ктного ду́мання... це ще в нау́ці ї́м не світа́ло.

Ще ба́гато, ще до́вгої боро́тьби тре́ба за та́ке Сві́тання в нау́ці.

Кі́нець.

Студія “Найвище Світло” вийшла заходами Громадського Комітету для видання наукових творів проф. Володимира Шаяна.

Прізвища подаємо в алфавітному порядку:

Микола Бартків, Витбі, Онт.

Юрій Буряківець, Флашінг, Н.Й.

Зінаїда Бурггардт-Клен, Торонто, Онт.

Олександр Гордієнко, Вестон, Онт.

мец. Теодор Гуменюк, К.Р., Торонто, Онт.

Іван Гуртовенко, Ніагара Фалс, Онт.

Мирон Ключко, Торонто, Онт.

проф. Роман Кухар, Гейз, Канзас.

др. Галя Мазуренко, Лондон, Англія.

Лариса Мурович, Пікерінг, Онт.

др. Микола Остафійчук, Ошава, Онт.

інж. Олександра Палієнко, Торонто, Онт.

Микола Понеділок, Нью-Йорк, Н.Й.

Лідія Рибчук, Торонто, Онт.

інж. Нестор Роговський, Монтреаль, Кве.

Левко Ромен, Торонто, Онт.

Петро Сидоренко, Торонто, Онт.

Ольга Третяк, Монтреаль, Кве.

Олександр Третяк, Монтреаль, Кве.

інж. Іван Янішевський, Торонто, Онт.

ЗМІСТ “НАЙВИЩЕ СВІТЛО”

	ст.
Найвище небо	5
Про слово “Свар”	13
Історія слова “сонце”	18
“Сур” і “Суль” — лямбдація чи ротація?	23
Суль	24
Солна-солне	26
Історія слова “Сонце” серед інших народів	27
“Свар” у текстах Ригведи	35
Слово “сварга” в Ригведі	39
“Гвар” в “Авесті”	41
Яшт VI. Хоршед Яшт	42
Засвідчення із “Матер Верборум”	45
Бібліографічні зауваги та висновки	48

